

BİLDİĞİ İLE AMEL ETMEMEK*

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyenleri!

Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun... Allah afiyet ve sıhhat, sağlık ve selâmet ihsân eylesin, dünyada ahirette...

Geçen hafta, sesim kısık olduğu için konuşma yapmam mümkün olmamıştı. Bakara Sûresi'nin 44. ayetine kadar gelmiştik. Bugün 44, 45 ve 46. ayet-i kerimeler üzerinde sohbet yapmayı düşünüyorum. Bu ayet-i kerimelerin önce mübârek metinlerini okuyalım.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ
وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

(البقرة: ٤٤)

(E te'murûne'n-nâse bi'l-birri ve tensevne enfüseküüm ve entüm tetlûne'l-kitâb, efelâ ta'kılûn.) (Bakara, 2/44)

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ
إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ

(البقرة: ٤٥)

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

(*Ve'staînû bi's-sabri ve's-salâh, ve innehâ lekebîretün illâ ale'l- hâşîîn.*) (Bakara, 2/45)

الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ

إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

(البقرة: ٤٥)

(*Ellezîne yezunnûne ennehüm mülâkû rabbihim ve ennehüm ileyhi râciùn*) (Bakara, 2/46) *Sadaka'llâhü'l-azîm.*

a. İyiliği Emredip Kendisi Yapmamak

Biliyorsunuz, daha önceki ayet-i kerimelerde (*Yâ benî İsrâil...*) diye başlıyordu. Onların bir takım yanlış işleri yapmamaları ve gönderilen peygambere iman etmeleri emrediliyordu. Hakkı bâtılla karıştırmamaları, namaz kılan müslümanlarla beraber namaz kılmaları, zekât vermeleri, rükû etmeleri emrediliyordu. Burada da buyruluyor ki:

(*E te'murûne'n-nâse bi'l-birri ve tensevne enfüseküm ve entüm tetlûne'l-kitâb, efelâ ta'kılûn*) “Siz insanlara iyiliği emredip kendinizi unutup musunuz? Kitabı okuyup dururken, okuduğunuz halde, hiç akıl etmeyecek misiniz? Hiç akıllanmayacak mısınız? Aklınızı başınıza toplamayacak mısınız?..” (Bakara, 2/44)

Tabii bu ayet-i kerime ehl-i kitâba, yâni kendilerine daha önce, Kur'an'dan önce kitap indirilmiş kavimlere, Peygamber Efendimiz'den önce Mûsâ AS gibi, İsâ AS gibi

peygamber gönderilmiş kavimlere hitab... Onlara hitab ama, hükmü herkes için geçerli, bütün mü'minler için geçerli. Bütün mü'minlerin bu hususlara dikkat etmesi lâzım!

Buyruluyor ki: (*E te'murûne'n-nâse bi'l-birr*) "Siz insanlara iyiliği emrediyorsunuz, yapın diyorsunuz, tavsiye ediyorsunuz da kendinizi unutuyor musunuz? Başkasına emrediyorsunuz da kendinizi niçin unutuyorsunuz?.. Halbuki kitabı okuyorsunuz."

Peygamber Efendimiz oraya hicret edince, Medine'deki Benî İsrâil'in alimleri Peygamber Efendimiz'le karşılaştılar. Tabii, Peygamber Efendimiz'in geleceğine dair Tevrat'ta ayetler var, İncil'de ayetler var... Peygamber Efendimiz'in evsâfının ne olduğuna, hayatında nasıl mühim olaylar geçeceğine dair de, onun tanınmasına, bilinmesine vesile olacak işaretler var. Tavsifler, tasvirler var... Hattâ bunlar toplanmıştır, eski kitaplarda Peygamber Efendimiz'le ilgili ihbarlar diye, haberler diye, haber vermeler, açıklamalar, uyarılar diye...

Hattâ, Allah-u Teâlâ Hazretleri bütün eski ümmetlerin fertlerinden, "Ben bir peygamber gönderdiğim zaman, size bir peygamber geldiği zaman ona inanacaksınız." diye ahd ü misak almıştır. Bütün kavimler kendilerine Allah'ın göndereceği peygambere, geldiği zaman Peygamber Efendimiz'e inanmakla mükellef... Çünkü ahd ü misak etmişler, anlaşma olmuş. Allah-u Teâlâ Hazretleri ihbar etmiş, ihtar etmiş, bildirmiş. Onlar da o günün şartları içinde, "Tamam, pekiyi!" diye kabullenmişler.

O zaman bir itiraz yok tabii. Sonradan çıkıyor bu itirazlar.

Bu Benî İsrâil'in alimleri, kendilerine gelip soru sorulduğu zaman, Allah'a inanmayı, müttakî olmayı, takvâ ehli olmayı tavsiye ederlermiş. Hattâ bazıları;

“—Bu Muhammed hakkında nasıl davranalım?.. Geldi buraya, kendisinin peygamber olduğunu ifade ediyor. Allah'tan kendisine vahiy geldiğini söylüyor. Ne yapalım?” diye sordukları zaman, onlara:

“—Tamam, ona tâbi olun!” diyenleri varmış.

Fakat, kendileri de dinlerini değiştirip müslüman olsalar; işte halktan kendilerine gelen hediyelerden, vergilerden mahrum kalacağız diye, bu insanlara tavsiye ettikleri gerçekleri, güzel şeyleri kendileri yapmazlarmış. Onlar hakkında inmiş oluyor.

Nitekim Abdullah ibn-i Abbas RA buyuruyor ki, bu ayetlerin izahında:

تَنْهَوْنَ النَّاسُ عَنِ الْكُفْرِ بِمَا عِنْدَكُمْ مِنَ النَّبُوءَةِ
وَالْعَهْدِ مِنَ التَّوْرَةِ وَتَتْرَكُونَ أَنْفُسَكُمْ
وَأَنْتُمْ تَكْفُرُونَ بِمَا فِيهَا مِنْ عَهْدِي
إِلَيْكُمْ فِي تَصَدِيقِ رَسُولِي وَتَنْقُضُونَ
مِيثَاقِي وَتَجْحَدُونَ مَا تَعْلَمُونَ مِنْ كِتَابِي

(*Tenhevne'n-nâsü ani'l-küfri bimâ indeküm mine'n-nübüvveti ve'l-ahdi mine't-tevrâti ve tetrüküne enfüseküm*) “Peygamber geldiği zaman, ona itaat etmek hususundaki mâlûmâtı Tevrat’tan bildiğiniz halde, insanların bir peygamber geldiği zaman ona uyması gerektiğini bildiğiniz ve insanlara, ‘Aman peygambere âsî olmayın, kâfir olmayın!’ diye söyleyip durduğunuz halde, şimdi siz kendiniz aynı duruma düşmüş oluyorsunuz.”

(*Ve entüm tekfurûne bimâ fîhâ min ahdî ileyküm fî tasdiki rasûlî*) “Benim şu gönderdiğim ahir zaman peygamberini tasdik hususunda sizinle, sizin kavminizle yapmış olduğum ahde aykırı olarak inkâr ediyorsunuz, o ahde riayet etmiyorsunuz. Halbuki, eskiden insanlara aksini söylüyordunuz, peygamberlere uyun diyordunuz. Şimdi siz benim gönderdiğim ahir zaman peygamberime uymuyorsunuz.”

(*Ve tenkudûne mîsâkî*) “Ahd ü misâkı, ilâhî anlaşmayı bozuyorsunuz.” (*Ve techadûne mâ ta'lemûne min kitâbî*) Allah-u Teâlâ Hazretleri hitâb-ı itâb ile, azarlayarak böyle buyuruyor: “Benim kitabımdan bildiğiniz şeyleri inkâr ediyorsunuz, kâfir oluyorsunuz!” demektir diye, İbn-i Abbas bu kelimelerle ayet-i kerimeyi açıklıyor.

Tabii, onların o zamanki bilgilerine göre, gerçeği anlayıp da doğru hareket eden alimler de vardı. Meselâ, onların alimlerinden Abdullah ibn-i Selâm RA... O, Rasûlüllah SAS Efendimiz’e geldi. Yahudi alimlerindendi, ahbâr-ı yehuddan, yâni hahamlardandı:

“—Evet yâ Rasûlallah, senin buyurduğun haktır. Tevrat'ta seninle ilgili ayetler var ve senin geleceğın bize bildirilmişti, biz bekliyorduk zaten.” diye, o müslüman oldu.

Abdullah ibn-i Selâm RA müslüman oldu.

“—Bunlarkıskançlıklarıdolayısıyla vemenfaatleri elden gidecek diye düşündüklerinden, evet demediler.” diye, o kendisi ifade etti. O çağındaki öteki ırkdaşlarının, dindaşlarının olumsuz tavırlarının izahını öyle yaptı.

Yâni inananlar da oldu, müslüman olanlar da oldu, ama müslüman olmayanlar da oldu. Peygamber Efendimiz gelinceye kadar, “Bir peygamber geldi mi itaat etmek lâzım!” veyahut Benî İsrâil'in peygamberleri bahis konusu olduğu zaman, halka: “Bak, bu peygamberlere itaat edin!” diye, kendi peygamberlerine itaati tavsiye ederken; Allah yeni peygamber gönderince, ona kendileri itaat etmeme durumunda oldukları için, bu ayet-i kerimede itâb ediliyor. Yâni, azarlanmış oluyorlar.

(*E te'murûne'n-nâse bi'l-birri*) “İyiliğı başkasına emredip de kendinizi unutuyor musunuz? Kendinizi, vaaz ettiğıniz şeyi uygulamaktan niye alıkoyuyorsunuz, uymuyorsunuz?” diye itâb ediliyor.

Birr, iki *re* harfiyle, şeddeli *re* ile; mânâsı geniş iyilik demek. Bu *birr* kelimesi... Arapça'da arazi mânâsına gelen *berr*; (*fi'l-berri ve'l-bahri*), yâni denizin karşıtı. Suyu, denize *bahr* deniliyor, karaya da *berr* deniliyor.

Berr ve bahr, kara ve deniz demek. Yâni kara geniş olduğu için berr deniliyor. İyiliğin de böyle geniş miktarda, çok olarak yapılmasına *birr* deniliyor. Böyle yapan kimseye de *berr* deniliyor.

İyiliğin tabii, sahasına göre çeşitleri var. Allah'a kullukta iyilik; yâni takvâ ehli olmak, Allah'a güzel, iyi kulluk etmek. Ana babaya iyilik; yâni ana babaya güzel muamele etmek. Halka karşı iyilik, *birr* ü ihsan, yâni güzel muamele yapmak mânâsına ama, genişlik mânâsı var. Yâni, yeryüzünün genişliği gibi, karanın genişliği gibi, geniş iyiliğe *birr* deniliyor.

Böyle geniş çaplı iyilik yapmayı, güzel ahlâklı olmayı, güzel işler yapmayı insanlara din alimleri emrede gelmiş tarih boyunca... Eski ümmetlerin din alimleri de emrede gelmiş. Ama insanın emrettiği şeyi, herkesten önce kendisinin tutması lâzım!

Bu ayet-i kerime her ne kadar onlar için inmişse de, bizler için de bir nasihat, bizler için de bir tehdit. Yâni (*el-kitâb*), İbn-i Abbas'a göre onların okudukları Tevrat ve İncil ama, Allah bize de Kur'an-ı Kerim'i indirmiş. Biz de Kur'an-ı Kerim okuyup dururken, gerçekleri bilirken, başkalarına öğütlerde bulunurken, bunları ilk önce kendimiz tutmalıyız.

Eskiden beri, emrettiği şeyi kişinin kendisinin yapması çok özel bir gayretle, dikkatle tavsiye edilmiştir. Meselâ, Ebü'd-Derdâ RA buyurmuş ki:¹

لَا يَفْقَهُ الرَّجُلُ كُلَّ الْفِقْهِ حَتَّى يَمُتَ النَّاسَ

فِي ذَاتِ اللَّهِ ثُمَّ يَرْجِعَ إِلَى

نَفْسِهِ فَيَكُونُ لَهَا أَشَدَّ مَقْتًا

(عبد الرزاق، ش. حل. حم. في الزهد عن أبي الدرداء)

(*Lâ yefkahu'r-racülü külle'l-fıkhi hattâ yemkute'n-nâse fî zâti'llâh, sümme yercia ilâ nefsihî feyekûnü lehâ eşedde maktâ.*) Yâni: “İnsan dinde fakih insan durumuna, bilgili insan, dini çok iyi bilen, derinlemesine bilen bir insan durumuna gelemes, Allah rızası için insanlara kızmadıkça.”

“—Yâ şu insanların yaptığına bak, şu adamın yaptığına bak! Nasıl zulmediyor, nasıl haksızlık yapıyor, nasıl günah işliyor!” diye kızacak.

Neden? Allah rızası için. Yâni Allah'ın emrine aykırı, zararlı iş yapıyor diye. Ama, (*Sümme yercia ilâ nefsihî*) “Sonra kendisine döndürecek bakışını, dikkatini; (*feyekûnü lehâ eşedde maktâ*) kendisine daha çok kızacak, insanlardan daha çok kızacak.”

“—Ey benim zâlim nefsim! Sen niye bu kadar gerçekleri bildiğin halde, Allah'ın emrini

¹ Abdü'r-Rezzak, *Musannef*, c.XI, s.255, no:20473; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.110, no:34584; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.211; Ahmed ibn-i

Kenzü'l-Ummâl, c.X, s.526, no:29528; *Câmiu'l-Ehâdis*, c.XXXVIII, s.333, no:41616.

tutmakta neden böyle gevşek davranıyorsun? Neden böyle gece namazına kalkmıyorsun? Neden şu oruçları tutmuyorsun? Neden daha çok gayret göstermiyorsun?..” diye kendisini levm eden, kendisini kınayan, kendi hatalarına daha çok dikkatle bakan bir insan olmayı, böylece tavsiye ediyorlar.

O zamandan beri sahabe-i kiram, evliyâullah, ilmiyle âmil olan büyük alim zâtlar hep böyle hareket etmişlerdir.

Tabii, şimdi burada yanlış bir şey, bir fikir de anlaşılmasın: “—Ben kendim tam yapamıyorum, o halde halka emr-i ma’ruf yapmayayım, güzel şeyleri söylemeyeyim... Ben sözümü tutmuyorum ki, kendim tutamıyorum ki, günahlardan kendimi kurtaramamışım ki, başkasına nasihat edemem!” mi diyeceğiz?..

Hayır! Çünkü tam mânâsıyla kusursuz, mükemmel hiç bir insan olmaz. Herkesin açığı, kusuru olur. Kusurlu insan konuşmayacak olursa, o zaman dinde hiç nasihat, vaaz, öğretim, eğitim olamaz.

Onun için, insanın kendi kusurları da olsa, kendisine ait o kusurların muhakemesini kendisi yapsın. Ama doğru bildiğini söyleyecek, halkı iyiliğe teşvik edecek. Halkı kötülükten vazgeçirmeye gayret edecek. Yâni herkes hizmet, emr-i ma’ruf, bildirme, öğretme vazifesini yapacak; kendisinin kusurları olsa bile... Bu, “Kendin kusurluyken vaaz etme!” demek değil. “Vaaz et ama, vaazını önce kendin tut!” demek oluyor.

b. Bildiğiyle Amel Etmemenin Cezası

Bir insan kendisi vaaz eder, nasihat eder, dini öğretir de kendisi tutmazsa; tabii onun çok günah olduğunu gösteriyor bu âyet-i kerime.

Hadis-i şerifler de var bu hususta. Peygamber SAS buyurmuş ki:²

مَثَلُ الْعَالِمِ الَّذِي يُعَلِّمُ النَّاسَ الْخَيْرَ وَلَا يَعْمَلُ

بِهِ كَمَثَلِ السِّرَاجِ يُضِيءُ لِلنَّاسِ وَيَحْرَقُ نَفْسَهُ

(طب. عن جندب بن عبد الله)

(Meselü'l-âlimi'llezî yuallimü'n-nâse'l-hayra ve lâ ya'melü bihî, kemeselü's-sirâci yudîu li'n-nâsi ve yuhriku nefsehû.) “İnsanlara hayrı, doğru yolu, güzel şeyleri, Allah'ın rızasına uygun ahkâmı öğreten, ama kendisi onu işlemeyen alim neye benzer? Kendisi yanıp, etrafı aydınlatan kandile benzer.”

Kandilin içinde yağ vardır, fitil vardır. Fitil yağ çeker, yakar. Sonunda yağ da biter, fitil de biter. Hâ, böyle başkasına öğretip de kendisi tutmazsa bir insan, kandil gibidir. Evet etrafı

---

² Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.II, s.165, no:1681; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.IV, s.134, no:6419; Şeybânî, *el-Âhad ve'l-Mesânî*, c.IV, s.293, no:2314; Hatîb-i Bağdâdî, *el-İktizâü'l-İlmü'l-Amel*, c.I, s.49, no:70; Cündeb ibn-i Abdullah RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.I, s.440, no:871; *Kenzü'l-Ummâl*, c.X, s.335, no:28976;

Keşfü'l-Hafâ, c.II, s.1758, no:2761; *Câmiu'l-Ehâdîs*, c.XIX, s.371, no:20993.

aydınlatıyor ama, yanarak, kendisini yakarak, kendisini mahvederek aydınlatıyor. Onun için, bu durumda olmamak lâzım!

Peygamber SAS Efendimiz, Enes ibn-i Mâlik RA'dan rivâyet edildiğine göre, Mi'rac'a çıktığı zaman bazı manzaralar gördü. Gördüğü olayları Cebrâil AS'a sordu. Meselâ:³

مَرَرْتُ لَيْلَةَ أُسْرِي بِي عَلِيٍّ قَوْمٍ تُقْرَضُ شِفَاهُهُمْ
بِمَقَارِيضٍ مِنَ النَّارِ فَقُلْتُ مَنْ هَؤُلَاءِ قَالُوا
خُطَبَاءُ أُمَّتِكَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا مِمَّنْ
كَانُوا يَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَيَنْسَوْنَ أَنْفُسَهُمْ
وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا يَعْقِلُونَ

(حم. عن أنس)

(*Merartü leylete üsriye bî alâ kavmin tukradu şifâhühüm bi- mekârîdın mine'n-nâr*)
“Ben Mi'rac'a çıkartıldığım gece, bir takım insanların yanından geçtim. Orada baktım ki,

³ Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.120, no:12231; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.274, no:2060; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VII, s.72, no:3996; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.335. no:36576; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.IV, s.250, no:4967; Abd ibn-i Humejd, *Müsned*, c.I, s.367, no:1222; Abdullah ibn-i Mübarek, *Müsned*, c.I, s.15, no:26, 27; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.255; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.X, s.379, no:29106; *Et-Tergîb ve't-Terhîb*, c.3, s.165, no:3508, 3509.

ateşten makaslarla bazı insanların dudakları kesiliyor, kopartılıyor. (*Kultü: Men hâülâi?*) ‘Bunlar kimdir?’ diye sordum.

(*Kâlû*) Dediler ki: (*Hutabâü ümmetike min ehli’d-dünyâ*) ‘Bunlar senin ümmetinden ehl-i dünya olan bazı hatiplerdir ki, ümmetine bunlar hitâb ettiler, söz söylediler ama, kendileri ehl-i dünya... Yâni, ahireti değil de dünyayı elde etmeye çalışan, dünyalık peşinde koşan, kaygıları ahiret olmayıp dünya olan insanlar... (*Mimmen kânû ye’murûne’n-nâse bi’l-birri ve yensevne enfüsehum*) Bunlar insanlara iyiliği emrediyorlardı ama, kendilerini unuttuyorlardı. (*Ve hüm yetlûne’l-kitâb*) Kitabı okudukları halde, kendileri yapmıyorlardı. (*Efelâ ya’kılûn*) Onların hiç mi akılları yoktu, hiç mi akletmemişlerdi?’ diye böyle cevap verildi.

Demek ki, “Alimlerin ilmiyle âmil olmayanları, sözünü kendisi uygulamayanları cezalandırılacak.” diye, Peygamber Efendimiz’in bildirdiği hadis-i şeriflerden birisi de bu.

Bir başka hadis-i şerif ki, Üsâme RA’dan rivâyet edilmiş:⁴

يُجَاءُ بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُلْقَى فِي النَّارِ

فَتَنْدَلِقُ بِهِ أَقْتَابُهُ فَيَدُورُ بِهَا فِي النَّارِ

كَمَا يَدُورُ الْحِمَارُ بِرَحَاهُ فَيُطِيفُ بِهِ

أَهْلُ النَّارِ فَيَقُولُونَ يَا فَلَانُ مَا أَصَابَكَ
أَلَمْ تَكُنْ تَأْمُرُنَا بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَانَا عَنِ
الْمُنْكَرِ فَيَقُولَ كُنْتُ أَمْرُكُمْ بِالْمَعْرُوفِ
وَلَا آتِيهِ وَأَنْهَأَكُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَآتِيهِ

(خ.م.حم.ق.عن أسامة)

(*Yücâu bi'r-racüli yevme'l-kıyâme*) Kıyamet gününde bir adam ortalığa getirilir. (*Feyulkà fi'n-nâr*) Ve cehenneme atılır. (*Fetendeliku bihî aktâbühû*) Barsakları karnından patlayıp çıkar. Bir ucu karnında, bir ucu patlamış, uzamış gitmiş; (*feyedûru bihâ fi'n-nâri*) bu bağırsakları yere dökülmüş vaziyette, ateşin içinde, (*kemâ yedûru'l-hımâru birahâhu*) değirmenin şeyine bağlanıp da değirmeni döndüren merkebin döndüğü gibi böyle döner.

(*Feyutîfu bihî ehlü'n-nâr*) Ehl-i nâr da onların etrafına toplanırlar, kuşatırlar onları. (*Feyekülûne: Yâ fülân, mâ esâbeke*) Adıyla sanıyla tanıyanlar, sorarlar: “Ey filânca! Ne oldu, nedir bu senin başına gelen hal? (*Elem*

---

⁴ Buhârî, *Sahîh*, c.III, s.1191, no:3094; Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2290, no:2989; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.205, no:21832; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.88, no:7568; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.10, s.94, no:19996; Hamîdî, *Müsned*, c.I, s.250, no:547; Üsâme ibn-i Zeyd RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.X, s.351, no:29023; *et-Tergîb ve't-Terhîb*, c.3, s.165, no:3507; *Câmiu'l-Ehâdîs*, c.XXIV, s.19, no:26557.

tekün te'murunâ bi'l-ma'ruf, ve tenhânâ ani'l-münker?) Sen bize emr-i ma'ruf yapmaz mıydın, kötülükten men etmez miydin; bu ne hal?" diye sorarlar.

(Feyekûlu: Küntü âmiruküm bi'l-ma'rûfi ve lâ âtîhî) "Evet ben size iyilik yapın diye söyledim ama, iyiliği kendim yapmazdım. (Ve enhâküm ani'l-münker ve âtîhî) Kötülükten kaçının derdim, ama kendim kaçınmazdım." diye cevap verdiğini, Buhârî ve Müslim kitabına kaydetmişler. Yâni, sahih hadis-i şeriflerden birisi de bu.

Ahmed ibn-i Hanbel Enes RA'dan rivayet etmiş ki, Peygamber SAS Efendimiz buyurmuş:⁵

إِنَّ اللَّهَ يُعَافِي الْأُمِّيِّينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا
لَا يُعَافِي الْعُلَمَاءَ

(حل. والضياء عن أنس)

(Inna'llâhe yuàfi'l-ümmiyyîne yevme'l-kıyâmeti mâ lâ yuàfi'l- ulemâ'.) "Kıyamet gününde Allah ümmî insanları affeder de, alimleri affetmez."

Alimlerden affetmediği şeyleri ümmîlerden affeder. Çünkü, bilgisine göre o elinden

---

⁵ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IX, s.222; Ziyâü'l-Makdîsî, *el-Ehâdîsü'l- Muhtâre*, c.II, s.262, no:1609; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.5, s.464, no:7868; Zehebî, *Mîzânü'l-l'tidal*, c.2, s.138, Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.X, s.208, no:29098.

geldiğince bir şeyler yapmış. Ama alim bilgisine göre yapması gerekenleri yapmadığı için, kurtulmuyor. Ötekisi az bilgisiyle uyguladığı için kurtuluyor.

Evet, bütün bunlar, bu ayet-i kerime her ne kadar, yahudilerin böyle başkasına iyi şeyleri söylediği halde kendisi yapmayanları hakkındaysa da, bu hükmün bütün dinlerde ve bizler için de geçerli olduğunu gösteriyor. Bu ayetin hükmünün umûmî olduğunu gösteriyor.

Bir hadis-i şerif daha, el-Velid ibn-i Ukbe RA, Peygamber Efendimiz'den rivayet etmiş:⁶

إِنَّ أَنَسًا مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ يَطَّلِعُونَ إِلَى أَنَسٍ مِنْ
أَهْلِ النَّارِ فَيَقُولُونَ بِمَ دَخَلْتُمُ النَّارَ
فَوَاللَّهِ مَا دَخَلْنَا الْجَنَّةَ إِلَّا بِمَا تَعَلَّمْنَا
مِنْكُمْ فَيَقُولُونَ إِنَّا كُنَّا نَقُولُ وَلَا نَفْعَلُ

(طب. طس. كر. عن الوليد بن عقبة)

(Inne ünâsen min ehli'l-cenneh, yettaliüne ilâ ünâsin min ehli'n-nâr) “Cennet ehlerinden bazı kişiler, cehennem ehlerinden bazı insanlara şöyle yukardan bakarlar.” Kendileri cennette ama, ötekilerin durumunu Allah gösteriyor.

⁶ Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XXII, s.150, no:405; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.I, s.37, no:99; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.LXIII, s.218, no:8033; Velid ibn-i Ukbe RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.VII, s.542, no:12179; *Kenzü'l-Ummâl*, c.X, s.340, no:28991; *Câmiu'l-Ehâdîs*, c.VIII, s.406, no:7583.

(*Feyekûlûne: Bime dehaltümü'n-nâr?*) “Ve onlara yukardan sorarlar ki: Siz ne yaptınız da, cehenneme düştünüz? (*Feva'llâhi mâ dehalne'l-cennete illâ bimâ teallemnâ minküm*) Vallâhi biz cennete, sizin söylediğiniz sözleri uygulayıp girdik. Yâni, siz niye cehenneme girdiniz?” diye sorarlar.

(*Feyekûlûne*) “O cehennemdekiler de bu, kendilerine soru soran cennetkiler derler ki: (*Innâ künnâ nekülü ve lâ nef'alü*) ‘Evet biz söylüyorduk ama uygulamıyorduk, yapmıyorduk.’ derler.”

Demek ki, ilmiyle àmil olması lâzım!..

c. Emr-i Ma'ruf Yapmanın Şartları

İbn-i Abbas RA'ya bir zât gelmiş. demiş ki:⁷

“—Ben emr-i ma'ruf, nehy-i münker yapmak istiyorum, ey Abbas'ın oğlu!” demiş.

O da demiş ki:

“—Sen bu işte kendini yetiştirdin mi, tamam mı durumun?” “—Eh, ümid ediyorum ki, yetiştirdim.”

Buyurmuş ki:

“—Ama sakın Kur'an-ı Kerim'deki şu üç ayet sebebiyle, mahcup duruma düşmeyesin! Yâni, düşmeyeceksen emr-i ma'ruf, nehy-i münkeri yap!”

Demiş ki:

---

⁷ Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.88, no:7569; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXIII, s.73; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

“—Nedir o ayet-i kerimeler?”

O ayetlerden birisi bu, işte açıklamasını yaptığımız Bakara Sûresi'nin 44. ayeti:

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ
تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

(البقرة: ٤٤)

(*E te'murûne'n-nâse bi'l-birri ve tensevne enfüseküüm ve entüm tetlûne'l-kitâb, efelâ ta'kılûn.*) “Siz insanlara iyiliği emrediyorsunuz, yapındiyorsunuz, tavsiye ediyorsunuzda kendinizi unutuyor musunuz? Başkasına emrediyorsunuz da kendinizi niçin unutuyorsunuz?.. Halbuki kitabı okuyorsunuz.” (Bakara, 2/44)

(*E hakemte hâzihî*), veyahut (*E hakkemte hâzihî*) “Sen bu ayet-i kerimeyi anladın ve hazmettin, içine yerleştirdin mi? Bu hususu sağladın mı?.. Yâni insanlara iyiliği emredip kendisini unutmama hususunda tamam mısınız?”

(*Kâle: Lâ*) “Hayır, yâni tam öyle değilim.” dedi.

O ikinci ayet hangisi?.. Saf Sûresi'ndeki ayet-i kerime:

لَمْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ
أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ

(الصف: ٢-٣)

(Lime tekülûne mâ lâ tef'alûn. Kebûra makten inda'llâhi tekülü mâ lâ tef'alûn)
“Niçin yapmayacağınız, yapmadığınız şeyleri söylüyorsunuz? Böyle şeyleri söylemek, yapmadığını söylemek, yapmayacağını söylemek Allah'ın indinde çok büyük kızgınlığa, gazab-ı ilâhinin çekilmesine sebep olur.” (Saf, 61/2-3)

“—Bu ayet-i kerimeyi bildin, anladın; buna göre kendin tertibatını aldın mı?”

“—Yok, o da yok...”

E üçüncüsü ne?.. Şuayb AS kavmiyle konuşurken, hikâye ediliyor ki Kur'an-ı Kerim'de, ayet-i kerimede bildiriliyor ki:

وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَىٰ مَا أَنهَيْكُمْ عَنْهُ إِنَّ
أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ

(هود: ٨٨)

Ve mâ ürîdü en uhâlifeküm ilâ mâ enhâküm anhu) “Ben sizi nehyettiğim konularda, ona muhalefet, ona aykırı hareket etmeyi istemiyorum. (*În ürîdü ille'l-ıslâha me'steta'tü*) Gücüm yettiğince ortalığı düzeltmek istiyorum.” (Hûd, 11/88) demiş.

“—Bu ayet-i kerimeyi de anladın, bunu da yapacak hale geldin mi?”

“—Hayır.” demiş adam.

O zaman buyurmuş ki İbn-i Abbas:

(Febde' bi-nefsike) “O zaman sen kendi nefsinden başla işe!.. Yâni, kendini ıslâhtan başla, kendini düzelt; ondan sonra emr-i ma'ruf, nehy-i münker yapacak hale gel!”

Diğer bir hadis-i şerif, İbn-i Kesir kaydediyor bu ayet-i kerimenin açıklamalarında... Abdullah ibn-i Ömer RA'dan rivâyet edildiğine göre, Peygamber SAS Efendimiz buyurmuş ki:⁸

مَنْ دَعَا النَّاسَ إِلَى قَوْلٍ أَوْ عَمَلٍ وَلَمْ يَعْمَلْ هُوَ
بِهِ لَمْ يَزَلْ فِي ظِلِّ سَخَطِ اللَّهِ
حَتَّى يَكْفَى أَوْ يَعْمَلَ مَا قَالَ أَوْ دَعَا إِلَيْهِ

(حل. عن ابن عمر)

(Men dea'n-nâse ilâ kavlin ev amelin, ve lem ya'mel hüve bihî, lem yezel fî zılli sahat i'llâhi, hattâ yeküffe ev ya'mele mâ kâle, ev deâ ileyh.)

“Bir kişi ki, insanları bir söze, bir işe teşvik ediyor, davet ediyor, yapın diyor, ama kendisi yapmıyorsa; o daima Allah'ın gazabının gölgesi altındadır, bu işten vazgeçinceye kadar; yâhut söylediği sözü kendisi tutup, tavsiye ettiği işi kendisi yapıncaya kadar... Şunu yapın, bunu yapın dediği hususu kendisi yapıncaya kadar, Allah'ın gazabındadır.”

⁸ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.II, s.7; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, c.VII, s.543, no:12183; *Kenzü'l-Ummâl*, c.X, s.379, no:29108; *Câmiu'l-Ehâdis*, c.XX, s.303, no:22166.

Tabii bu 44. ayetin sonunda da, (*Efelâ ta'kılûn*) “Akletmez misiniz, akletmeyecek misiniz?” buyruluyor. Bu, iyiliği emredip de kendisi tutmamanın cahillik olduğunu gösteriyor, akılsızlık olduğunu gösteriyor. Akıllılığın böyle hareket etmemeyi gerektirdiğini gösteriyor. Akıllı insan tedbirini alır, söylediğini kendisi uygular demek oluyor. O da çok önemli!

Demek ki, bu ayet-i kerime hepimiz için son derece önemli ayetlerden birisidir. Hatırımızdan hiç çıkmamalı. İyi insan olmaya çalışacağız. İyiliği emredeceğiz, kötülükten men edeceğiz ama ilkönce tavsiyemizi kendimiz tutmaya çalışacağız.

Peki, bu nasıl olacak?.. İnsanlar niçin günah işliyorlar. Yâni, günah işleyenlerin hepsi böyle münkir değil, hepsi ateist değil, hepsi kötü değil... Ama yine de günahsız insan bulunmaz diyoruz, hatasız kul bulunmaz diyoruz. Ne yapmak lâzım?..

d. Sabır ve Namazla Yardım İsteyin!

Bir tavsiye geliyor 45. ayet-i kerimede; o zamanki o insanlara tavsiye olduğu gibi, bize de yine tavsiye:

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ
إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ

(البقرة: ٤٥)

(*Ve'staînû bi's-sabri ve's-salâh, ve innehâ lekebîretün illâ ale'l- hâşiîn.*) (Bakara, 2/45)

(*Ve'staînû*) “*İstiane* ediniz, yardım isteyiniz!” demek. “*Avn* isteyiniz, yardım sağlayınız!” Neyle?.. (*Bi's-sabri*) “Sabırla, (*ve's- salâti*) ve namazla... Sabırla, namazla yardım sağlayınız, kendinize güç sağlayınız!” Yâni, o kötü durumdan kendinizi kurtarmak için, sabra ve namaza sarılıyorsunuz.

Bu yahudi alimleri için de, sözünü söyleyip de kendisi uygulamayan münafıklar için de, Peygamber Efendimiz'in zamanındaki ve şimdiki insanlar için de önemli iki şey var: Birisi sabır, ötekisi namaz...

Tabii, insanın dişini sıkması lâzım! Yâni, neye sabredecek? Meselâ, niçin Allah'ın emrini tutmuyor? Niçin Peygamber Efendimiz'in hizmetine girmiyor?.. Niçin Kur'an'ın hitâbına tâbî olmuyor?.. İşte dünya menfaati için. Onlara karşı sabırsız.

Sabır lâzım yâni. Allah yolunda kendisine gelecek meşakatlere, sıkıntılara, zorluklara, bir takım yoksulluklara sabretmediği için, sabırsızlıktan dolayı yapıyor tabii, günahları yapanlar. Sabır tavsiye ediliyor, namaz tavsiye ediliyor.

Bu sabır hakkında bir kaç çeşit izah var: Birincisi; (*sabr ale'l- farâiz*) yâni Allah'ın farz kıldığı ibadetlere yapmağa sabredecek, sebat gösterecek. Nefsini zorlayacak, meşakkat ve sıkıntılara sabredecek, onları göğüsleyecek, onları göze alacak. Çünkü cennetin yolu böyle

imtihanlıdır. Çok tatlı gibi görünmeyen şeyler vardır. Sabrederse iltifatı alır. Bir umûmî mânâsıyla sabır mânâsı veriliyor.

İkincisi; buradaki sabırdan maksat oruçtur deniliyor. Çünkü insanı sabırlı olmaya alıştıran en elle tutulur, mücerred değil de müşahhas, yâni somut iş, plân nedir? Oruç tutmaktır.

“–Sabırlı ol!”

“–Tamam, sabırlı olayım ama, olamıyorum işte...”

Sabırlı olmak için çare nedir?.. İşte bir elle tutulur çare, oruç tutmak. Oruç tutmakla ne yapıyor bir insan? Herkes bunu yapıyor, çocuk da yapıyor, cahil de yapıyor; şu vakitten şu vakte kadar belli şeyleri yapmıyor. Yapmaktan kendisini tutuyor. “Oruçluyum ben!” diyor. Yemek yemiyor, su içmiyor vs. İşte bu bir uygulama oluyor. Bu uygulama sonunda da, insan sabrı öğreniyor, seviyor. Yâni meselâ, Ramazan’ın çıkmasını istemiyor insan.

Buradaki sabrın oruç mânâsına geldiğini söyleyenler; “Hattâ Ramazan’ın bir adı da *Şehrü’s-Sabır*’dır, yâni sabır ayıdır. Çünkü aç durmak, susuz durmak sabrı gerektiriyor ve sabra alıştırtıyor, ve ortaya sabır çıkıyor. Yâni, sabredebilme meziyetini kazanmak mümkün oluyor. Onun için, bu sabırdır.” diye izah etmişler.

Hazret-i Ömer RA –Allah cennette buluştursun, şefaatine erdirdin– buyurmuş ki:⁹

الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ حَسَنٌ

وَأَحْسَنُ مِنْهُ الصَّبْرُ عَنِ مَحَارِمِ اللَّهِ

(الديلمى عن أنس)

(*Es-sabru sabrân*) “Sabır iki çeşittir: (*Sabrun inde’l-musîbeti hasenün*) Bir sabır; *musîbet*, yâni Allah’ın kendisine isabet ettirdiği kaderin cilvesi, bir şeyin karşısında sabır. Bu güzeldir.” diyor Hazret-i Ömer. (*Ve ahsenü minhü es-sabru an mehârimi’llâh*) “Ama, bundan daha güzeli, Allah’ın günah kıldığı şeylere karşı sabretmektir.”

Allah’ın haram kıldıkları karşısında sabretmek daha güzeldir. Yâni, ağrı geldi, sızı geldi, Karadeniz’de gemisi battı, işi ters gitti, çocuğu şöyle oldu, böyle oldu... Tamam bunlar musibet; acı, zor... E bunlara sabredecek kaderin cilvesidir diye ama, günahlara sabretmek daha önemli.

İşte sabredecek. Yâni, sabır hasletine sarılarak yardım sağl ayınız. İşte bu dünyaya meyletmemeyi, Rasûl’e itaat etmeyi böyle sağlayabilirsiniz. Ya da oruç... Oruçtutarsınız,

---

⁹ İbn-i Ebî Hâtim, *Tefsir*, c.I, s.124, no:484; Hz. Ömer RA’dan.

Deylemî, *Müsnedü’l-Firdevs*, c.II, s.416, no:3845; Enes ibn-i Malik RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.III, s.1294, no:8653; *Câmiu’l-Ehâdîs*, c.XXVII, s.382, no:30277.

feyizlenirsiniz. Allah güç kuvvet verir, zihniyetinizi deęiřtirir. “Tamam, ben hata etmişim.” diye, iyi insan olmaya dönersiniz.

Bir de namaz... Namaz da öyle... Namaz kıldı mı insan;

إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ
وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ

(العنكبوت: ٤٥)

(*Inne's-salâte tenhâ ani'l-fahşâi ve'l-münker, ve lezikru'llâhi ekber*) “Muhakkak ki namaz fuhşiyâtтан, münkerâtтан insanı kesinlikle alıkoyar. Çünkü bu, Allah'ın zikri olan namaz çok muazzam, muhteşem, sevaplı, feyizli bir ibadettir.” (Ankebut, 29/45)

Namaz kılan insan değişir. Oruç tutan insan değişir. Kötü huylar gider, silinir, pâk olur. O zaman, Allah'ın rızasını kolay yapacak hâle gelir, Allah'ın rızasına aykırı işi kolayca bırakabilir.

(*Ve innehâ lekebîratün illâ ale'l-hàşîin*) “Bu tabii zor bir iştir, büyük bir iştir. Kolay bir iş değildir Allah'ın şu emirlerini tutmak...”

Veya, bu *innehâ*'daki zamir *salât*'a da gidebilir diyorlar müfessirler. Salâta giderse, namaza giderse; yâni: “Bu namaz kılmak muazzam bir iştir, zor bir iştir.” Herkes kalkıp da işte sabah namazına gelemiyor, yatsı namazına gelemiyor, münafıklar gelemiyorlar.

“Ama bu, büyük bir ibadettir, sevabı çoktur. (*İllâ ale’l-hàşîîn*) “Ancak huşû sahiplerine kolay gelir. Zor gelmez, kolaylıkla yapabilirler.” Eğer bu *hâ* zamiri namaza gidiyorsa...

Ama Kur’an-ı Kerim’den pek çok ayetlerde misalleri var. Bu tavsiye, daha önceki cümlede geçen tavsiyeye de gidebilir. Yâni, daha önceki cümlenin mefhûmu *hâ* zamiri ile ifade edilmiş olur. Yâni, Allah’ın bu oruca, namaza devam edin, sabra mülâzemet edin emri, kolay bir iş değildir. Ancak, huşû sahibi olanlar bunu kolayca yapabilirler. Herkes kolayca başaramaz demek. Evet, herkes Allah’a mutî kul olamıyor, başaramıyor.

Huşû ne demek? *Haşea*, baş eğmek demek aslında. Tabii hakiki mânâsı baş eğmek, oradan mecâzî mânâsı da mütevazi olmak, mahviyetkâr olmak, Allah’tan korkan kul olmak mânâsına geliyor. Yâni, “İyi, ileri müslüman, mü’minin daha üst kısmı, kaymak kısmının kolay yapabileceği bir şeydir.” mânâsına geliyor. Herkes yapamaz, ancak öyle mütevazi ise o yapabilir. İyi müslümansa, o yapabilir. Allah’tan korkan bir kimseyse, o yapabilir. Ötekilere zor gelir. Eh zor gelirse, yapmaz. Yapmayınca da cezasını çeker. Dünya hayatı bir imtihandır.

e. Ahirete İmanın Önemi

Şimdi bu huşû sahipleri kimlerdir?.. 46. ayet-i kerime de onların vasfı anlatılıyor:

الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ

إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

(البقرة: ٤٦)

(*Ellezîne*) “O kimselerdir ki bunlar, (*yezunnûne ennehümmülâkürabbihim*) bilirler ki, Rablerine kavuşacaklardır, Rableriyle karşılaşacaklardır; (*ve ennehüm ileyhi râciùn*) ve onlar Allah’a rücû edeceklerdir, Allah hükmedecektir.” (Bakara, 2/46) Yâni, hükmedecektir deyince tabii, din gününün sahibi, mâliki Allah hükmedecek, günahlardan dolayı ceza verecek demektir. Bu kavuşma sadece bir düz kavuşma değildir. İşleri de Allah’ın hükmüne kalmıştır. Allah affettim derse, hesabı iyi çıkarsa; lütfedecek, cennetine sokacak. Ama cezalandırılmasını hükmederse, emrederse; o zaman cehenneme atılacak. Ondan da korkması lâzım!

İşte ondan dolayı, huşû sahibi insanlar bilirler ki, yanlış iş yaptıkları zaman cezalandırılacaklar; başları önlerine eğiktir, tir tir titrerler. Takvâ ehlidirler. Onun için, onlar kolaylıkla yapabilir bu işi; Allah’ın huzuruna varacaklarını bildikleri için...

Şimdi burada tabii, bir (*yezunnûn*) kelimesi geçiyor: “Onlar o kimselerdir ki, zannederler ki Allah’a kavuşacaklardır ve ona döneceklerdir.” Buradaki *zan* sözü bizi şaşırtmasın. Kur’an-ı Kerim’de *zan* sözünün geçtiği ayetlerde, çoğunlukla bu, bilmek mânâsına gelir.

Bunun misalleri de var ayet-i kerimelerde...
Onlardan bir iki ayet okuyalım:

وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا أَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا

(الكهف: ٥٣)

(*Ve rae'l-mücrimûne'n-nâra fezannû ennehüm müvâkıühâ*) “Ahirette mücrimler cehennemin yanına götürecekler; suçlu olarak oraya elleri ayakları bağlı, zebaniler tarafından sevk edilip, götürülüp, cehennemi görecekler.” Korkunç bir manzara, alevler fışkırıyor. Cehennem çok korkunç bir şey... (*Fezannû ennehüm müvâkıühâ*) “İçine atılacaklarını zannettiler.” (Kehf, 18/53)

Orada artık zannetmek, bizim anladığımız, bugün kullandığımız mânâyâ olmadığı kesin. Bakın burada, “Bilirler ki oraya atılacaklar.” demek. Çünkü, gördükten sonra artık şek ve şüphe kalmaz. Türkçe’de zan, “zannediyorum ki” dediğimiz zaman, şüpheli bir durum. Ama burada öyle değil; iyice bilmek, yakîn mânâsına.

Başka bir ayet daha hatırlayalım: Ahirette yine hesabı görülüp de cennetlik olduğunu gören bir insan da diyecek ki:

إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيَهُ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ

رَاضِيَةٍ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ

(الحاقة: ٢٠-٢٢)

(*Innî zanentü ennî mülâkın hisâbiyeh*) “Ben biliyordum, bilmiştim ki, hesabım olacak; ona göre tedbirli davranmıştım. Böyle Allah’a itaatli hareket etmiştim.” diyecek. (*Fehüve fî îşetin râdıyeh. Fî cennetin àliyeh.*) “O cennete götürülecek.” (Hakka, 69/20-22) Yâni, orada hesabı görüldükten sonra, artık “sanıyorum ki” gibi bir mânâ olmadığı kesin.

Ayet-i kerimelerde böyle kesin bilmek mânâsına geldiği gibi, hadis-i şeriflerde de var bu mânâ. Onu okuyalım, sahih haberlerde geldiğine göre:¹⁰

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ لِلْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
أَلَمْ أَزَوِّجْكَ أَلَمْ أَكْرِمْكَ أَلَمْ أُسَخِّرْ لَكَ
الْخَيْلَ وَالْإِبِلَ فَيَقُولُ بَلَى فَيَقُولُ اللَّهُ
تَعَالَى أَظَنَنْتَ أَنَّكَ مُلَاقِيٌّ فَيَقُولُ
لَا فَيَقُولُ اللَّهُ الْيَوْمَ أَنْسَاكَ كَمَا نَسِيتَنَ

(حب. هب. عن أبي هريرة)

¹⁰ Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.619, no:2428; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XVI, s.478, no:7445; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.I, s.249, no:266; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.VII, s.431; İbn-i Asâkir, *Mu'cem*, c.I, s.419, no:860; Abdullah ibn-i Ahmed ibn-i Hanbel, *es-Sünneh*, c.I, s.235; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.II, s.475, no:4237; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.384, no:3193.

(*Enna'llàhe teàlâ yekûlû li'l-abdi yevme'l-kıyâmeti*) Allah-u Teàlâ Hazretleri, kıyamet gününde buyuracak ki: (*E lem üzevvicke*) “Ben seni ev bark sahibi yapmadım mı? Evlendirmedim mi? (*E lem ükrimke*) Ben sana ikramlarda bulunmadım mı ey kulum? (*E lem usahhir leke'l-hayle ve'l-ibile*) Ben sana atları, develeri mal olarak verdim; ‘Üstüne bin, etinden istifade et, sütünden istifade et!’ diye bunları musahhar kılmadım mı ey kulum?..”

Bunları böyle sorunca: (*Feyekûlü: Belâ*) “Evet yâ Rabbi bunları hep dünyada bana verdin” diyecek. Onun üzerine, (*feyekûlü'llàhu teàlâ*) Allah-u Teàlâ Hazretleri ona soracak.” İfade burda, delil olarak getirilen asıl nokta burada, geliyor kelime: (*E zanente enneke mülâkî*) “Bilmedin mi ki, bana kavuşacaksın?..” Yâni, burada *zanente* fiili, “Sandın mı ki, bana mülâki olacaksın?” diye tercüme edilmez.

(*Feyekûlü: Lâ*) O zaman: “Hayır, onu hiç düşünmedim” deyince; (*feyekûlü'llâh*) Allah-u Teàlâ Hazretleri de ona: (*El-yevme ensâke kemâ nesîtenî*) “Sen beni unuttuğun gibi, ben de seni bugün unuttum. Yâni, sana rahmetmeyeceğim, senin duana, tazarruuna, isteğine nazar etmeyeceğim, cehennemlik olacaksın!” diyecek diye, hadis-i şerifte de böyle geçiyor.

Demek ki, bu huşû sahibi insanlar kimlerdir? (*Ellezîne*) “O kimselerdir ki, (*yezunnûne*), yâni *ya'lemûne*, yakînen çok iyi bilenlerdir, ahirette Rablerine kavuşacaklarını...”

(*Ve bi'l-âhireti hüm yûkînûn*) diye geçmişti ya Bakara Sûresi'nin başında... Çok kesin, yakîn ile, şeksiz şüphesiz bilenler ve kendilerinin hesabını Allah'ın göreceğini bilen insanlar... İşte onlar, böyle ahiret korkusuna sahip olan insanlar. Hataları da olsa, hatanın ilacı nedir, hatalı yoldan dönmenin şekli nedir?.. Namazdır, oruçtur, sabırdır, sebatır.

Peygamber SAS Efendimiz, Hüzey fetü'bnü'l-Yemân RA'ın rivâyet ettiğine göre:¹¹

كَانَ إِذَا حَزَبَهُ أَمْرٌ صَلَّى

(حم. د. عن حذيفة)

RE. 529/18 (*Kâne izâ hazebehû emrun*)
“Kendisine, zorlu bir iş geldi mi başına, Peygamber Efendimiz'in, üzücü bir iş kendisine geldi mi; yâni, Rasûlüllah zor bir işle, çetin bir işle karşılaştı mı ne yapardı hemen?.. (*Sallâ*) Namaz kılardı.”

Başka bir rivâyette de:¹²

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

إِذَا حَزَبَهُ أَمْرٌ فَرَعَ إِلَى الصَّلَاةِ

(ابن جرير عن حذيفة)

(*Kâne rasûlü'llâh SAS, izâ hazebehû emrun*)
“Rasûlüllah SAS, kendisini üzecek zorlu bir işle karşılaştı mı; (*fezia ile's-salâh*) hemen

namaza sarılırdı, namaza kalkışırdı ve namaz kılardı. Teselliyi namazda bulurdu.” Namaz için, gözümün bebeği diye buyurmuş.

Hazret-i Ali RA’dan da rivayetler var. Ondan önce, yine Huzeyfetü’bnü’l-Yemân’dan:

رَجَعْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ
الْأَحْزَابِ وَهُوَ مُشْتَمِلٌ فِي شِمْلَةٍ يُصَلِّي
وَكَانَ إِذَا حَزَبَهُ أَمْرٌ صَلَّى

(عن حذيفة)

(*Raca'tü ile'n-nebiyyi SAS, leylete'l-ahzâb*)
“Kureyş ve diğer kabilelerin gelip Medine’yi kuşattıkları zaman, o zorlu günde vardığında baktı ki, (ve hüve müştamilün fî şemletin yusallî) Rasûlüllah Efendimiz’i namaza durmuş vaziyette gördü. (Ve kâne izâ hazebehû emrun sallâ) Çünkü, Rasûlüllah Efendimiz çetin işlerle karşılaştığı zaman, üzüldüğü zaman, zorlandığı zaman namaz kılardı.”

---

¹¹ Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.420, no:1319; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.388, no:23347; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.III, s.154, no:3181; Buhârî, *Tarih-i Kebir*, c.I, s.172, no:515; İbn-i Hibbân, *Sıkât*, c.V, s.124, no:4161; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.II, s.216; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.719; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.VI, s.274, no:3303; Huzeyfe RA’dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.VII, s.120, no:18001.

¹² Taberî, *Tefsir*, c.I, s.298, Bakara 2/45; Huzeyfe RA’dan.

Hazret-i Ali RA diyor ki:¹³

لَقَدْ رَأَيْتَنَا لَيْلَةَ بَدْرٍ وَمَا فِينَا إِلَّا نَائِمٌ غَيْرَ

رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

يُصَلِّي وَيَدْعُو حَتَّى أَصْبَحَ

(حم. عن علي)

(*Lekad raeytenâ leylete bedrin*) “Bedir’de, Bedir gecesinde bizi görmüştüm. (*Ve mâ fînâ illâ nâimün*) İçimizde uyumayan hiç kimse yoktu.” Çünkü, o Bedir gecesinde, Allah bir uyku bastırttı Ümmet-i Muhammed’e... Hepsini uyku bastı, hepsinin gözleri kapandı, uyudular. Böylece dinlendiler, Bedir Savaşı için hazırlık oldu.

“İçimizde hiç uyku tutmayan yoktu, herkes uyudu; (*gayra rasûli’llâh SAS*) ancak Peygamber SAS Efendimiz uyumadı. (*Yüsallî ve yed’ù hattâ asbaha*) Na maz kılıyordu, candan, içten, derûndan dua ediyordu, sabaha kadar...”

Demek ki, Peygamber Efendimiz teselliyi namazda buluyordu. Bu ayet-i kerimede de,

¹³ Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.138, no:1161; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.VI, s.32, no:2257; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.II, s.52, no:899; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.18, no:116; Neseî, *Sünenü’l-Kübrâ*, c.I, s.270, no:823; Hz. Ali RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.X, s.684, no:29944; *Câmiu’l-Ehâdîs*, c.XXXI, s.460, no:34591.

“Oruçla, namazla veyahut sabırla, namazla kendinize destek sağlayın!” buyruluyor. Efendimiz de onu uyguluyordu, bu onu gösteriyor.

Hazret-i Ebû Hüreyre RA, böyle kıvrılmış duruyordu.

Peygamber Efendimiz yanından geçerken sordu:¹⁴

أَشِكُّمُ دَرْدُ قَالَ نَعَمْ قَالَ قُمْ فَصَلِّ

فَإِنَّ الصَّلَاةَ شِفَاءٌ

(*E şikem*¹⁵ *derd?*) “Karnın mı ağrıyor? Karnında bir hastalık mı var, ağrı mı var?” diye Farsça sordu. Demek ki, Ebû Hüreyre RA Farsça’yı bilen bir kimse, onun diliyle soruverdi Peygamber Efendimiz.

(*Kàle: Neam*) Ebû Hüreyre RA da, “Evet.” dedi. Ona ne tavsiyede bulundu Peygamber Efendimiz: (*Kum fesalli*) “Kalk, namaz kıl; (*feinne’s-salâte şifâün*) çünkü namaz şifâdır!” buyurdu.

Karnı ağrıyor; “Kalk namaz kıl, çünkü namaz şifâdır.” buyuruyor.

---

¹⁴ İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1144, no: 3454; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.403, no: 9229; İbnü’l-Cevzî, *İlel*, c.I, s.176, no:272; İbn-i Adiy, *el-Kâmil fi’d- Duafâ*, c.I, s.255, no:85; İbn-i Hibbân, *Mecrûhîn*, c.I, s.296, no:335; Ukaylî, *ed- Duafâ*, c.II, s.48, no:478; Ebû Hüreyre RA’dan.

¹⁵ *Şikem*: Karn. Ziya Şükün, *Farsça-Türkçe Lügat (Ferheng-i Ziyâ)*, c.II, s.1316, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1984.

Peygamber Efendimiz, namazla teselli bulurdu. Mühim işlerle, çetin işlerle karşılaştığı zaman, üzüldüğü zaman, zorlandığı zaman namaza sarılırdı.

Burada da o doğru yola gelemeyen, halka nasihat verip de kendisi tutamayan insanlara, sabır tavsiye ediliyor, namaz tavsiye ediliyor. Böylece günahları affolsun, nefisleri tepelensin, ıslah olsun da hayrı yapabilecek hale gelsinler. Bu işleri yapmak kolay değil, ancak ibadetle mümkün...

Onun için dervişlik lâzım! Kısaca, kendi tarihimizden, örfümüzden bildiğimiz şey: Derviş olmak lâzım!.. Derviş olmak nasıl oluyor?.. Sabırla oluyor, namazla oluyor. Bu herkese kolay bir şey değil, ancak huşû sahipleri yapabiliyor bu işleri... Çünkü, onlar kesin olarak biliyorlar ki, Rablerine kavuşacaklar ve işleri Allah'ın hükmüne kalmış olacak. Ondan korkup, onun için böyle kendilerini derleyip toparlayabiliyorlar.

Ama bunlar, bu ilâçlar herkes için tedbir; mü'min için, münafık için, ehl-i kitap için, herkes için tedbir... Namaz, sabır, oruç tedbir... Böyle yaparsa, bir feyiz gelir, bir hal gelir, kötü halleri değişir, iyi hale döner insan... Yapamadığı iyilikleri yapabilir, şeytandan yakasını, paçasını kurtarabilir, aziz ve sevgili Ak-Televizyon seyircileri ve Akra dinleyicileri!

Allah-u Teâlâ Hazretleri bizi hayırları işlemeğe muvaffak eylesin... Tevfikini bize refîk eylesin... Haramlardan, günahlardan korunmayı nasîb eylesin... Rızasına uygun ömür sürmeyi nasib eylesin...

Böyle eski ümmetlerde, insanlar raydan çıkıp, yoldan çıkıp, dinlerinin, kitaplarının icabını yapamaz duruma düştükleri gibi, biz de o durumlara düşebiliriz. Tehlike bizim için de var. Aklımızı başımıza toplayalım, dinimize sımsıkı sarılalım! Kur'an-ı Kerim'e sarılalım ve namazla, oruçla, ibadetle, itaatle kendimizi koruyalım!..

Bütün bu İslâm'ın emirleri, Kur'an'ın emirleri, hepsi birer şifâdır. Namaz şifâdır dedi ya Peygamber Efendimiz, Allah'ın bütün emirleri birer şifâdır, mânevî şifâdır.

İnsanın derdi var... Meselâ:

“—Hocam benim dervişliğim zayıfladı, bugünlerde kalbim karardı.” diyor, ilaç, çare soruyor.

İşte ilaç, ibadet!.. O zikir ilaç, o namaz ilaç, o oruç ilaç... Allah'ın emrettiği her şey, hattâ zekât bile ilâç... O zekâtı verdiği zaman kalbinde, gönlünde, kafasında değişiklik oluyor.

Allah-u Teâlâ Hazretleri İslâm'ın kıymetini bilmeyi, ibadetleri sevmeyi, ibadetleri aşk ile, şevki ile yapmayı; böylece sevdiği kul durumuna gelmeyi, sevdiği kulu olarak yaşayıp,

sevdiği işleri yapıp, ümmet-i Muhammed'e faideli olup, boşa ömür geçirmeyip; yardıma muhtaç kardeşlerimize yardım elini uzatıp, yapılması gereken hizmetlere koşup, yapıp; İslâm'ı ve müslümanları feraha, huzura, sürûra, izzete, nusrete ulaştırmakta bize hizmetler nasîb eylesin...

Gafletten îkaz eylesin... Yolunda dâim eylesin... Hüsn-ü hâtimeler nasîb eylesin... Huzuruna sevdiği, razı olduğu kullar olarak varmayı, cennetiyle, cemâliyle müşerref olmayı nasîb eylesin... Peygamber Efendimiz'e Firdevs-i A'lâ'da komşu eylesin...

Aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler!
Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

27. 04. 1999 - AVUSTRALYA

[Bütün TEFSİR DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

